

bronzkarperec töredéke került elő. A harmadik jelenlégről nem lehetett eldönteni, hogy állatjárt-e vagy esetleg egy gödör. A felszínen heverő embercsontok egy szinte teljesen megsemmisült sír maradványának bizonyultak, melyek környékén több rombusz alakú és bagolyfejes veretet találtunk. Az ötödik sír ettől K-re, az úttest alatt került elő néhány centiméterrel. Ebben egy bolygatatlan fiatal nő csontváza került elő. Mellette fülbevalót, két lemezes hajfonatkorongot, alkarjain két pödrött végű ezüst pántkarperecet találtunk.

Október 14–19. között újabb kutatásokat végeztünk a területen. A domb K-i oldalán előkerült síroktól K-re kutatóárkot húztunk. Honfoglalás kori sírt nem, csak egy teljesen kirabolt szarmata sírt találtunk. Ezen a területen további sírok nem kerültek elő. A hajfonatkorongokkal eltemetett nőtől D-re egy újabb, azonos korú női sír került elő. Emellett szintén találtunk két lemezes hajfonatkorongot, két hurkos végű karperecet, valamint néhány veretet. Több honfoglalás kori sír nem, mindössze további három szarmata sír került elő a környéken. Ezek egyikében egy ezüst féltorquest találtunk. A homokdomb elhordása során tehát részben megsemmisítettek egy ismeretlen nagyságú honfoglalás kori és egy császárkori temetőt.

Munkatársak: Istvánovits Eszter régész, Bocz Péter, Bacskai István technikusok.

JAKAB ATTILA

356. Tiszagyenda, Búzaszerző-halom

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) Sza, Ge, A, Á

2006. május–november között, majd 2007. június 30-ig régészeti kutatást végeztünk víztározó gátjának építését megelőzően, a terepbejárás során rögzített 11., 12., 13. és 14. sz. lelőhelyek területén. A Tisza ÉK-i partján elhelyezkedő lelőhelyek egységes település-szerkezetet mutattak, amit É-ről egy holtág osztott ketté, Ny-ról pedig a Góli-tó zárt le. Teljes kiterjedése ÉK felé kutatottság hiányában nem ismert. A temetők jelentős része a 11. sz. lelőhely területére esett, a kutatásra kijelölt terület É-i oldalán, egy ÉK–DNy irányú homokpart É-i és D-i lejtőjén. A 12 (13). sz. lelőhelyen összesen 16 100 m²-t tártunk fel, ahol 582 objektum vált ismertté: 19 sír, 9 kút, 49 kemence és égetőhely, 98 ház, 371 gödör, valamint 36 árok rész. A földbe mélyített házak nagy része magán viselte a pusztulás nyomait és az új jövevények építő tevékenységét, aminek gazdag leletanyaga már az előzetes felmérések szerint is jelentősen hozzájárul a 2–4. században itt élt szarmata lakosság, valamint a 5. században betelepült hun törzsszövetség germán népcsoportjához tartozó gepida népesség együttélésének kutatásához. Ez a kevert szarmata–gepida lakosság olvadt be a 6. sz. utolsó harmadában a honfoglaló avarok népességébe. Ennek a gepida–avar együttélésnek egyik leglátványosabb bizonyítékát találtuk meg a 12 (13). sz. lelőhelyen, ahol egy avar szolgálatban álló nemzetségszű sírját találtuk meg

a régi Tisza itt húzódnó holtágának medrében. A harcos mellé kétélű kardját, a spatha- és a röntgenfelvételek tanúsága szerint ezüstberakásos vascsatos, szíjvéggel és veretekkel díszített övét, aranyozott bronzszegecsekkel díszített pajzsát, egy nagyméretű bronz ivóedényét és vaslándzsáját helyezték el. A harcost, a feje mellé tett Mauricius (582–602) bizánci császár arany solidusával indították a túlvilági életre. A sírtól ötlépésnyi távolságra megtaláltuk a harcos veretekkel díszített, felszerszámozott áldozati lovát és kutyáját.

Természetesen ebből a korszakból női temetkezéseink is vannak, amelyek között két sír maradt fenn számunkra bolygatatlan állapotban, jelezve azt, hogy milyen gazdag lehetett az a tucatnyi feldúlt sír is, amelyeket a területen feltártunk. Az elhunyt nők vállán a korszakra jellemző geometrikus mintakincs borított, stilizált állatfejekkel, almandin vagy vörös gránit bera-kással díszített, bronzból öntött ruhakapcsoló tűpár, fibula helyezkedett el, összefogva a mára már csak lenyomatokban megmaradt halotti ruha szövetét. Többnyire a fej alá vagy a varkocs végéhez közel az öv tájkára, a hajfonat ápolására szolgáló kétoldalas csontfésűt mellékeltek, míg az övet ezüstberakásos vascsat díszítette. Gyakori melléklet volt a vaskés és a gyűrű is.

Az egymásra rakódott időszakok házai között az Árpád-kori földbe mélyített típus is jelen volt, amelyeket nagyon szép korongolt kerámiával keltezhetünk a 10–11. századra. A sírok között is megtalálhatók voltak e házak lakói abban a két női sírban, amelyeket bolygatatlan állapotban tárhattunk fel. Mindkét esetben gazdag mellélettel eltemetett nőről volt szó, ahol az egyiknél nagyon jó állapotban fennmaradt ezüsthuzalból font karkötő, bronzból készített plasztikus fejdíszű gomb, és vésett madáralakos gyűrű, a másiknál ezüsthuzalból díszített gyöngysor és vascsat került elő.

A 2007. év munkálatai zömmel a 11. sz. lelőhelyen zajlottak. A kutatást sajnos csak szigorúan a gáttest nyomvonalában végezhetjük, a tervezett hullámtörő erdősáv területén anyagi okok miatt nem. A 2007. évi 10 100 m² feltárással 390 objektumot bontottunk ki, ezeknek nagyobb része településből származott, kisebbik része pedig temetőrészlet volt.

A településrész legértékesebb emlékei a feltárt 53 ház és 12 kemence vagy tűzhely. Több esetben tapasztott padlót is megfigyeltünk. Kemence vagy tűzhely kevés házból került elő. Feltártunk 168 tároló- és egyéb rendeltetésű gödröt, 2 kutat, 29 vizes- és kerítőárkot, 27 esetben cölöpgödröt és cölöplyukat, valamint a fentiekhez nem sorolható egyéb jelenséget, pl. 12 esetben ser-tés, és kutyacsontvázat. A házak a szarmata, a gepida és az avar korból származtak. Az avar házak egy csoportja felismerhető településrendet mutatott.

Kevesebb arányban kerültek elő sírok (87), amelyeknek többsége (65) 10–11. századi volt és összefüggő temetőrészt alkottak a templom körüli temetőket megelőző időszakból. A temető Ny–K-i irányba egyaránt folytatódott, Ny-on a tervezett hullámtörő erdősáv

alá húzódott. A fent nevezett korszakot sodrott bronz-torques, karkötő és gyűrű, levél alakú csüngő, vésett és díszítetlen pántgyűrűk, kör alakú pitykék és S-végű hajkarikák képviselték. Kevesebb számban kerültek elő gepida és avar sírok, valamint melléklet nélküli sírok, de a feltárt terület É-i részén gepida sírok csoportját figyeltük meg. Ebben az esetben is a temető többi része a Ny-i szelvényfal alá húzódott, azaz a tervezett erdősáv alá. A sírok közül kiemelkedik két sír, amelyek nem tartoznak a csoportosult sírokhoz. Az egyik egy gepida harcos sírja, akit teljes felszerelésével (kardjával, pajzsával, lándzsájával), külön sírban lovával és kutyájával temettek el, hasonlóan a 2006-ban feltárt gepida harcos sírjához.

A másik egy avar sír, amelyet lemezes övgarnitúrája és teljes lótemetkezése alapján a korai avar korszakhoz sorolhatunk.

KOCSIS LÁSZLÓ – MOLNÁR ERZSÉBET

357. Tiszakeszi, Százdi-sziget

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Á, Kö

2007 tavaszán és nyarán négy alkalommal végeztünk szisztematikus régészeti terepbejárást a lelőhelyen.

A szigeten 3 darab, hozzávetőlegesen É-D irányú, kisebb kiemelkedésekből álló dombvonulat található. A legszélső, Ny-i dombvonulaton találtuk meg a százdi bencés apátság maradványait, mintegy 70×60 m-es kiterjedésű területen szétszántva. E helyen nagyon sok téglá-, bogácsi kő- valamint mészhabarcstörredék jelezte az egykori épület helyét. E felszíni leletek által jelölt folt ÉNy-i szélén nagy mennyiségű emberi csontot találtunk. Az apátság területe a sziget legmagasabb pontja – 95,3 m.

Az apátság dombjától K-re húzódó, É-D irányú dombvonulat kiemelkedéseiben igen kis felszíni leletsűrűségben elhelyezkedve kevés kora Árpád-kori kerámialeletet találtunk, köztük cserépbográcsokat. E dombsor déli végén további épület maradványait találtuk meg, melyet 20×20 m-es kiterjedésű foltban téglá- és bogácsi kő, valamint emberi csontmaradványok jelöltek.

Az e dombsortól K-re található, 3. dombsor É-i végén ismét egy téglapépület maradványai kerültek elő, mintegy 30 m átmérőjű foltban szétszóródva. E helyen a szántás egy kemence vagy tűzhely vastagon kiégett, de már mállófélben lévő, vörös színű tapasztásának maradványait is felszínre hozta. A maradványoknál korhatározó leletet nem találtunk. E maradványok közelében került elő egy kagylóval teli gödör kiszántott foltja, valamint néhány újkőkori kerámiatörredék. Összetartozásuk nem zárható ki.

A geofizikai vizsgálatok területét a régészeti terepbejárást alapján határoztuk meg. Az apátságépület valószínűsíthető helyén két, É-D ill. K-Ny tájolású tengely mentén végeztünk talajjellenállás-mérést. A középső dombvonulat déli végén talált téglapépület teljes

területén, 20×20 m-es kiterjedésű felszín talajjellenállás-vizsgálatát végeztük el.

A sziget területére vonatkozóan összegyűjtöttük az elérhető árvízi felvételeket (1999, 2000), valamint Rákóczi Gábor a terepen elhelyezett illesztési pontok alapján georeferálható felvételeket készített motoros siklóernyőről.

PUSZTAI TAMÁS

358. Tiszapalkonya, Nagy-föld

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) B

2007. május 17-én terepbejárást végeztünk a Nemesbikk, Hejőkürt, Oszlár, Tiszapalkonya és Tiszaújváros között tervezett szennyvízelvezető csatorna nyomvonalán. A terepbejárást során Tiszapalkonya területén egy ÉNy-DK-i irányú 95 m tfsz magasságú dombon és aljában őskori cseréptörredékeket, közöttük késő bronzkori típust találtunk.

Munkatársak: Hajdú Melinda, Szolyák Péter.

LENGYEL GYÖRGY

359. Tokaj, vár

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Kk, Kú

2007. augusztus 24. és november 15. között régészeti kutatást végeztünk Tokaj vára alaprajzának hitelesítésére. (Az illusztrációkat lásd a 294–298. oldalon!)

A 610 hrsz. telken kezdtük a munkát, mert több helyi lakos elmondása szerint itt van a vár „temploma” és az „alagutak is erre futnak”. (Fakla Béla szemtanú: gyermekkorában ezen a telken szakadt be egy „alagútba”; Tóth Ferenc emlékezik itt egy beszakadásra, mely boltíves volt és követ dobva bele „az csobbant a vízben a pince mélyén”.) Továbbá állítólag erről a telekről került elő a 20. sz. folyamán egy 2×1 m-es bronz- vagy fémkereszt, melyet egyesek szerint eladtak régiségkereskedőknek (Tóth Ferenc), mások szerint azt a telek tulajdonosa („Kocsa bácsi”) visszaásta (adatközlő: Rudó András?). Harmadrészt egyes tokajiak arról számoltak be, hogy meszesgödör ásása közben itt megtalálták az alagút bejáratát, lőréseket is; sőt az „öreg Rudó” arról is tudott, hogy valaki itt beszakadt az alagútba és 20 m-t menni is tudott benne, de a továbbhaladást egy másik beszakadás megakadályozta.

A „legendákat” a tények is alátámasztani látszottak: egyrészt a „Kocsa-ház” (610 hrsz. telek) egyik fala szemmel láthatólag középkori „alapokra” épült; másrészt a telken található egy 6–7 mázsás, vöröses színű, andezitből(?) faragott kő is, melyen egyértelmű megmunkálás nyomai észlelhetők – a kő valószínűleg egy középkori ajtó szárköve, rajta pedig a zárszerkezethez tartozó faragott bemélyedések láthatók.

A hátsó telken megkezdett ásatás rövid időn belül jelentősnek tekinthető eredményeket produkált: a „Kocsa-ház” alapját képező alaktalan falcsonkról kiderült, hogy az egy kereken 3 m széles fal felszín fölé magasodó,